



## Riigikogu põhiseaduskomisjoni istungi protokoll nr 173

Tallinn, Toompea

Teisipäev, 09. juuni 2026

Algus 14.00, lõpp 16.39

**Juhataja:** Ando Kiviberg (esimees)

**Protokollija:** Markus Veia (konsultant)

**Võtsid osa:**

Komisjoni liikmed: Madis Kallas (Lauri Läänemetsa asendusliige alates 4. päevakorrapunkti muudatusettepaneku hääletamisest), Anastassia Kovalenko-Kõlvart, Katrin Kuusemäe, Kalle Laanet (1. päevakorrapunkt); Hanah Lahe (Kalle Laanet asendusliige 4. päevakorrapunkt), Lauri Läänemets (kuni 4. päevakorrapunkti muudatusettepaneku hääletamiseni), Helir-Valdor Seeder, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Tanel Tein, Jaak Valge

Komisjoni ametnikud: Erle Enneveer (nõunik-sekretariaadijuhataja), Helin Leichter (nõunik), Karin Tuulik (nõunik)

**Puudusid:** Ants Frosch ja Evelin Poolamets

**Kutsutud:** siseminister Igor Taro, Siseministeeriumi nõunik Siiri Leskov (1.-2. päevakorrapunkt); riigi peaprokurör Astrid Asi; Riigiprokuratuuri avalike suhete talituse juhataja Helen Uldrich (3. päevakorrapunkt); Eesti Noorteühenduste Liidu esindaja Petrik Saks; Haridus- ja Teadusministeeriumi üldhariduspoliitika osakonna üldhariduse valdkonna nõunik Mare Oja; Eesti Ajaloo- ja Ühiskonnaõpetuse Seltsi esindaja ja tegevõpetaja Ulla Herkel; Õiguskantsleri Kantselei õiguskorra kaitse osakonna vanemnõunik Liina Lust-Vedder (4. päevakorrapunkt)

**Päevakord:**

1. Vabariigi Valitsuse algatatud kodakondsuse seaduse muutmise seaduse ja sellega seondult teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (932 SE) esimese lugemise ettevalmistamine
2. Kodakondsuse seaduse muutmise ettepanekute arutelu
3. Riigi peaprokuröri ülevaade seadusega prokuratuurile pandud ülesannete täitmise kohta eelmisel kalendriaastal
4. 45 Riigikogu liikme algatatud Euroopa Parlamendi valimise seaduse muutmise seaduse (valimis- ja kandideerimisea langetamine) eelnõu (414 SE) teise lugemise ettevalmistamine
5. Info ja muud küsimused

**1. Vabariigi Valitsuse algatatud kodakondsuse seaduse muutmise seaduse ja sellega seondult teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (932 SE) esimese lugemise ettevalmistamine**

**Ando Kiviberg** tutvustas külalisi ning andis sõna siseminister Igor Tarole eelnõu tutvustamiseks.

**Igor Taro** märkis, et eelnõu eesmärk on lõpetada olukord, kus Eestis sündinud lapsed jäävad kodakondsuseta põhjusel, et nende vanemad ei ole oma kodakondsusküsimusi lahendanud. Eelnõu kohaselt tekib Eestis sündinud lapsel võimalus saada Eesti kodakondsus juhul, kui vähemalt üks määratlemata kodakondsusega vanem on enne lapse sündi viis aastat seaduslikult Eestis elanud ning teine määratlemata kodakondsusega vanem elab samuti Eestis seaduslikult. Eesmärk on vähendada määramatust ja suurendada Eesti kodanike arvu. Eelnõu ei muuda kodakondsuse andmise põhimõtteid üldiselt ning kodakondsus antakse erandkorras naturalisatsiooni korras, mistõttu ei ole tegemist sünnijärgse kodakondsusega. Kodakondsuse saamiseks peab isikul olema tegelik ja püsiv side Eesti riigiga. Eelnõuga täpsustatakse ka püsiva elamise mõistet, sidudes selle isiku peamise elukohaga Eestis ning seadusliku elamisloa või -õigusega. Samuti luuakse selgust kodakondsuse äravõtmise ja kaotanuks lugemise regulatsioonis. Eelnõu eesmärk on vähendada bürokraatiat ja muuta menetlused selgemaks, sealhulgas loobuda tarbetust paberimajandusest, kuna vajalikud andmed on registrites olemas. Eelnõu teine osa puudutab Euroopa Liidu kodanikke ja nende perekonnaliikmeid ning selle eesmärk on viia Eesti õigus kooskõlla Euroopa Liidu õigusega, vähendades tarbetuid halduskoormusi. Lõpetuseks rõhutas ta, et probleemile on juhtinud tähelepanu ka Eesti õiguskantsler. Eelnõu eesmärk on vältida laste kodakondsusetuse suurenemist ning tagada Eesti kodakondsuse andmine neile, kellel on tegelik side Eesti riigiga.

**Ando Kiviberg** küsis, et kui Eestis sünnib laps vanematele, kellel on nõ hall pass, siis kas saab laps eelnõu alusel Eesti kodakondsuse naturalisatsiooni korras. Ta palus üle täpsustada, et sellisel lapsel ei teki sünnijärgset kodakondsust, kuna kumbki vanematest ei ole Eesti kodanik.

**Igor Taro** kinnitas küsija arusaama. Kehtiva regulatsiooni järgi peavad mõlemad vanemad vastama Eestis elamise nõudele. Praktikas jääb osa lapsi seetõttu regulatsiooni alt välja, kuna teine vanem ei ole piisavalt kaua järjest Eestis elanud. Selliseid juhtumeid esineb vähe, kuid probleem on põhimõtteline, kuna tegemist on alaealistega, kes jäävad neist sõltumatutel põhjustel kodakondsuseta. Õigusriigis ei hinnata probleemi olulisust üksnes juhtumite arvu järgi, vaid selle mõju järgi inimesele. Kehtiv regulatsioon võimaldab küll hilisemat kodakondsuse taotlemist, kuid selle aja jooksul jääb laps määratlemata staatusega. Ta tõi esile, et sellele probleemile on tähelepanu juhtinud ka rahvusvahelised organisatsioonid ning eelnõu eesmärk on selliste olukordade vältimine.

**Siiri Leskov** kommenteeris, et kehtiva seaduse kohaselt peavad mõlemad määratlemata kodakondsusega vanemad olema elanud Eestis vähemalt viis aastat, mistõttu on praktikas tekkinud olukordi, kus laps jääb kodakondsusest ilma, kui üks vanem ei vasta täpselt nõudele. Eelnõuga täpsustatakse regulatsiooni selliselt, et piisab ühe vanema vastamisest ajalisele elamislõudele, et vältida selliste olukordade tekkimist.

**Kalle Laanet** küsis, kas eelnõu puhul eeldatakse, et laps ja tema vanemad jätkavad oma elukorraldust Eestis ka pärast kodakondsuse saamist. Ta tundis huvi, kas on tehtud analüüse või on hinnanguid selle kohta, kui paljud sellise korra alusel kodakondsuse saanud isikud võivad hiljem Eestist lahkuda. Ta tõstas küsimuse, kas võib esineda juhtumeid, kus Eesti kodakondsust kasutatakse edaspidi mujal maailmas liikumise hõlbustamiseks.

**Igor Taro** vastas, et vastavat statistikat ei ole. Eelnõu kohaselt saab kodakondsuse üksnes

laps ning vanemate jaoks regulatsioon ei muutu. Viieaastase Eestis elamise nõude eesmärk on tagada, et vanemal on tekkinud püsiv side Eestiga, kuna selle aja jooksul on tulnud elamisluba pikendada. See viitab pigem pikaajalisemale elukorraldusele Eestis. Kuigi ei saa välistada, et osa peresid võib hiljem Eestist lahkuda, on see risk väiksem võrreldes olukorraga, kus lapsed jäetakse kodakondsuseta.

**Kalle Laanet** küsis, milline on nende perede taust, kelle lapsed võivad eelnõu alusel kodakondsuse saada. Ta tundis huvi, millistest riikidest on pärit vanemad, kellel puudub Eesti kodakondsus.

**Igor Taro** vastas, et tõenäoliselt on tegemist peamiselt Eestis elavate määratlemata kodakondsusega isikutega, kelle puhul on tegemist mitme põlvkonna jooksul kujunenud olukorraga. Ei saa välistada ka üksikuid juhtumeid, kus isikud pärinevad mujalt. Eelnõu ei loo niinimetatud kodakondsusturismi võimalust, kuna vähemalt üks vanem peab olema püsivalt Eestis elanud. Seetõttu ei ole võimalik tulla Eestisse ajutiselt üksnes lapse sünni eesmärgil, et saada kodakondsus, nagu on Ameerika Ühendriikides.

**Ando Kiviberg** küsis, kas esineb ka selliseid juhtumeid, kus üks lapse vanem on Eestis määratlemata kodakondsusega alaline elanik ning teine vanem on näiteks mõne teise riigi, nagu Läti, määratlemata kodakondsusega isik.

**Igor Taro** vastas, et selliseid juhtumeid võib esineda, näiteks Lõuna-Eestis. Ta tõi näiteid peredest, kus lapsed on pärit sellistest segaperedest ning kus mõlemal vanemal võib olla määratlemata kodakondsus erinevates riikides. Sellised pered ei pruugi alati olla heas sotsiaalmajanduslikus olukorras ning olukord võib olla kujunenud vanemate vähese suutlikkuse tõttu oma õiguslikke küsimusi korraldada. Varasem regulatsioon eeldas sageli aktiivset taotlemist, mida ei ole alati tehtud. Eelnõu eesmärk on vältida olukordi, kus lapsed jäävad kodakondsuseta vanemate tegevusetuse või muude asjaolude tõttu.

**Jaak Valge** küsis esiteks, milline on Eesti riigi kodakondsuspoliitika olukorras, kus tuleb valida määratlemata kodakondsuse ja mõne teise riigi kodakondsuse vahel. Teiseks küsis ta, kas Siseministeeriumil on andmeid või uuringuid selle kohta, kas määratlemata kodakondsusega isikud on sellises staatuses oma vabast tahtest, näiteks liikumisvõimaluste tõttu, või tuleneb see pigem takistustest nagu keeleeksami sooritamise keerukus.

**Igor Taro** vastas, et eelnõu ei puuduta teiste riikide kodakondsusega isikuid, kuna erand ei laiene lastele, kellel on õigus mõne muu riigi kodakondsusele. Tegemist ei ole eelistamisega, vaid eesmärgiga vältida olukordi, kus vastsündinud laps jääb kodakondsuseta. Vanemate suhtes kehtivad endiselt kõik tavapärased kodakondsuse saamise nõuded ning eelnõu ei muuda üldisi põhimõtteid. Erandkorras kodakondsuse saanud lapsed ei ole sünnijärgsed kodanikud, vaid saavad kodakondsuse naturalisatsiooni korras. Teisele küsimusele vastates ütles ta, et määratlemata kodakondsusega isikute põhjuste kohta on tehtud uuringuid, sealhulgas integratsiooni monitooringu raames. Ta selgitas, et põhjused on erinevad, nii mugavusvalik, soovimatus või ka võimetus täita nõudeid, näiteks keeleeksami sooritamine.

**Ando Kiviberg** tegi ettepaneku, et Jaak Valgele võiks edastada vastavate monitooringute ülevaated. Ta küsis, kas selline lahendus, kus Jaak Valge saab materjalidega tutvuda, oleks talle piisav.

**Jaak Valge** nõustus.

**Siiri Leskov** märkis, et Kultuuriministeerium viib läbi integratsioonimonitooringuid ning vastavad andmed ja ülevaated on olemas.

**Ando Kiviberg** tänas ning tegi ettepaneku teha menetlusotsused.

#### **Otsustati:**

**1.1.** Teha ettepanek võtta eelnõu täiskogu päevakorda 16.09.2026 (poolt 6: Ando Kiviberg, Anastassia Kovalenko-Kõlvart, Katrin Kuusemäe, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Tanel Tein; vastu 1: Jaak Valge).

**1.2.** Teha ettepanek esimene lugemine lõpetada (poolt 6: Ando Kiviberg, Anastassia Kovalenko-Kõlvart, Katrin Kuusemäe, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Tanel Tein; vastu 1: Jaak Valge).

**1.3.** Määrata juhtivkomisjoni esindajaks põhiseaduskomisjoni liige Katrin Kuusemäe (konsensus: Ando Kiviberg, Anastassia Kovalenko-Kõlvart, Katrin Kuusemäe, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Tanel Tein, Jaak Valge).

Vastavalt Riigikogu kodu- ja töökorra seadusele on muudatusettepanekute tähtaeg kümme tööpäeva.

## **2. Kodakondsuse seaduse muutmise ettepanekute arutelu**

**Ando Kiviberg** selgitas, et Riigikogu ja Siseministeeriumi poole on pöördunud isik, kes on täitnud kõik Eesti kodakondsuse saamise tingimused, kuid ei saa kodakondsust enne senisest kodakondsusest vabastamist, milleks on antud juhul Ukraina kodakondsus. Pöörduja teeb ettepaneku lisada kodakondsuse seadusesse põhimõtte, mille kohaselt endisest kodakondsusest vabastamise nõuet ei kohaldata või selle täitmist võib edasi lükata juhtudel, kui taotleja on täitnud kõik muud tingimused, esitanud vajalikud dokumendid ning tõendanud, et vabastamine ei sõltu temast või ei ole toimunud mõistliku aja jooksul. Pöörduja hinnangul ei tule ettepanekut käsitleda topeltkodakondsuse üldise lubamisena, vaid kitsalt olukorra lahendamisenä, kus välisriik ei tee otsust või menetlus venib taotlejast sõltumatutel põhjustel. Pöörduja osundab, et kehtivas seaduses on juba erand rahvusvahelise kaitse saanud isikutele, kelle puhul ei nõuta senisest kodakondsusest vabastamist. Ta märkis, et pöörduja avaldas pöördumise ka meedias ning põhiseaduskomisjonile on laekunud mitu toetusavaldust, peamiselt ukrainlastelt ning kahelt Alžeeria kodanikult. Komisjonil tuleb kujundada seisukoht, kas ettepanekut toetada ja algetada muudatus või mitte. Ta palus Siseministeeriumil tutvustada andmeid tingimuslikult kodakondsuse saanud isikute kohta, kes ootavad senisest kodakondsusest vabastamist ning võimalusel tuua välja päritoluriigid. Samuti palus ta välja tuua andmed isikute kohta, kes on saanud Eesti kodakondsuse kehtivas seaduses sätestatud erandi alusel ilma eelmisest kodakondsusest vabastamise tõendita.

**Igor Taro** sõnas, et on pöördumise ja sellega seotud materjalidega tutvunud. Ta märkis, et õiguskantsler on ühes oma arvamuses asunud seisukohale, et selline olukord võib olla taotlejale ebanugav, kuid see ei ole vastuolus põhiseadusega. Riigil on ulatuslik kaalutlusruum kodakondsuse saamise tingimuste kehtestamisel ning senisest kodakondsusest

vabastamise nõude täitmisega seotud viivitusi ei saa pidada võimatuks ega perspektiivituks. Ta tõi esile, et Ukraina ei vabasta inimesi praegu kodakondsusest sõjaseisukorra tõttu, kuid seda ei saa pidada püsivaks olukorraks. Ettepanek teha erand ühe riigi kodanikele ei ole põhjendatud ning sarnases olukorras on ka teiste riikide kodanikke. Põhimõtteliselt tuleb isikuid kohelda võrdselt ning seetõttu ei saa erandi tegemist põhjendatuks pidada. Varasem praktika on näidanud, et ka juhtudel, kus vabastamine võib võtta kauem aega, on see siiski võimalik ning seetõttu tuleb taotlejatel oodata kuni senisest kodakondsusest vabastamine saab võimalikuks.

**Siiri Leskov** märkis, et rahvusvahelise kaitse saanud isikutele kohalduv erand kehtib alates 1. jaanuarist 2016 ning selle aja jooksul on selliseid isikuid olnud 33. Ta selgitas, et tingimuslik kodakondsus tähendab olukorda, kus valitsus annab kodakondsuse, kuid otsus jõustub alles pärast seda, kui isik esitab tõendi senisest kodakondsusest vabastamise kohta. Enamik kodakondsuse saajatest ongi tingimuslikud, kuna teiste riikide kodanikud peavad ootama vabastamist. Ta tõi välja, et kui aastas on ligikaudu tuhat kodakondsuse saajat ning neist 300–400 on määratlemata kodakondsusega isikud, siis ülejäänud saavad kodakondsuse tingimuslikult. Senisest kodakondsusest vabastamise menetluse kestus sõltub nii riigist kui ka isikust ning võib varieeruda mõnest kuust mitme aastani. Vabastamise takistused võivad tuleneda nii riigi praktikast kui ka isiku täitmata kohustustest. Ukrainas ei vabastata hetkel kodakondsusest sõjaolukorra tõttu, kuid varasemalt ei ole Ukrainaga probleeme olnud.

**Jaak Valge** küsis, kas tema järeldus on õige, et rahvusvahelise kaitse saanud isikute hulgas võib olla mitu tuhat inimest, kes teoreetiliselt võivad saada topeltkodakondsuse. Selliseid isikuid võib olla ligikaudu 5000 ning palus kinnitust sellele hinnangule.

**Siiri Leskov** vastas, et ei ole võimalik hinnata, kui paljud rahvusvahelise kaitse saajad otsustavad Eesti kodakondsust taotleda. Nende isikute puhul kehtivad kõik tavapärased kodakondsuse saamise tingimused nagu teistelegi taotlejatele. Erisus seisneb üksnes selles, et rahvusvahelise kaitse saanud isikuid ei saa neid ähvardava ohu tõttu päritoluriiki tagasi saata, mistõttu ei saa neilt nõuda senisest kodakondsusest loobumist samal viisil nagu teistelt taotlejalt. Selline käsitlus läheks vastuollu kehtivate õigusaktidega.

**Ando Kiviberg** meenutas varasemaid arutelusid topeltkodakondsuse teemal ning märkis, et erinevate Riigikogu koosseisude ajal on topeltkodakondsuse lubamist kaalutud sünnijärgsete kodanike puhul, kuid see ei ole leidnud toetust. Käesolev ettepanek puudutab kitsalt naturalisatsiooni korras kodakondsuse taotlejaid olukorras, kus senisest kodakondsusest vabastamine viibib taotlejast sõltumatutel põhjustel. A. Kiviberg tõi välja, et võib ka esineda juhtumeid, kus inimene väidab, et ei saa Eesti kodakondsust, kuna teda ei vabastata senisest kodakondsusest, kuid tegelikkuses on inimesel olemas nii tingimuslik otsus Eesti kodakondsuse saamiseks kui ka senise kodakondsusriigi tingimuslik vabastus, kuid vajalikud toimingud on lõpule viimata, kuna dokumendid on asutustesse esitamata. Selliste juhtumite põhjal võib järeldada, et probleem ei pruugi olla nii ulatuslik nagu seda mõnikord esitatakse ning osa juhtudest tuleneb menetluste lõpule viimata jätmisest taotleja poolt.

A. Kiviberg tegi ettepaneku mitte toetada kodakondsuse seaduses erandi kehtestamist senisest kodakondsusest vabastamise nõude osas ning edastada komisjoni seisukoht ettepaneku tegijale ja pöördujatele.

### **Otsustati:**

**2.1.** Mitte toetada ettepanekut kehtestada kodakondsuse seaduses erand senisest kodakondsusest vabastamise nõude osas ja edastada komisjoni seisukoht ettepaneku tegijale ning pöördujatele (konsensus: Ando Kiviberg, Anastassia Kovalenko-Kõlvart, Katrin Kuusemäe, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Tanel Tein, Jaak Valge).

### **3. Riigi peaprokuröri ülevaade seadusega prokuratuurile pandud ülesannete täitmise kohta eelmisel kalendriaastal**

**Ando Kiviberg** tutvustas külalisi ning sõnas, et põhiseaduskomisjonil on kord aastas kohustus kuulata riigi peaprokuröri ülevaadet prokuratuurile seadusega pandud ülesannete täitmise kohta eelmisel kalendriaastal. Ta andis sõna peaprokurör Astrid Asile.

**Astrid Asi** andis ülevaate prokuratuurile seadusega pandud ülesannete täitmisest 2025. aastal (Lisa 1). Ta sõnas, et keskendub ettekandes peamistele arengutele ning märkis, et prokuratuuri kodulehel on kättesaadav prokuratuuri aastaraamat, millega saavad kõik tutvuda. Registreeritud kuritegude koguarv püsis 2025. aastal ligikaudu samal tasemel kui 2024. aastal, ulatudes umbes 28 000 juhtumini. Suurema osa sellest moodustasid kogukonnakuriteod ehk masskuritegevus (77%). Registreeritud kuritegudest moodustasid varavastased kuriteod 54%, millest valdava enamuse moodustas vargus (10 690). Samuti tõi ta esile kelmuste arvu, mis jäi võrreldes eelneva aastaga samasse suurusjärku, kuid märkis, et kelmustega tekitatud kahjusummad suurenesid. Isikuvastaste kuritegude osakaal moodustas märkimisväärse osa kuritegude koguarvust (23%), millest enamiku moodustasid kehalised väärkohtlemised, sealhulgas lähisuhtevägivalla juhtumid. 2025. aastal registreeriti 6718 vägivallakuritegu: tapmiste arv vähenes, röövimiste arv püsis samal tasemel ning seksuaalkuritegude arv mõnevõrra kahanes. Tegemist on registreeritud kuritegudega ning eriti seksuaalkuritegude puhul tuleb arvestada, et tegelik ulatus võib olla suurem, kuna teatatakse vaid väikesest osast juhtumitest.

A. Asi andis ülevaate korruptsiooni- ja majanduskuritegudest ning kohtusse saadetud kriminaalasjadest 2025. aastal. Korruptsiooni- ja majanduskuritegusid registreeriti 2025. aastal (261) mõnevõrra rohkem kui 2024. aastal (226), kuid kriminaalasjade koguarv oli väiksem, mis viitab sellele, et ühes kriminaalasjas käsitleti mitut episoodi. Majanduskuritegude uurimist alustati 182 episoodi osas, mida on veidi rohkem kui 2024. aastal. Levinumad kuriteoliigid olid rahapesu ning tubakatoodete ebaseaduslik käitlemine. Ta tõi esile, et 2025. aastal saadeti kohtusse üle 3300 kriminaalasja, mis on ligikaudu 1000 võrra rohkem kui 2024. aastal. Kohtusse jõudvate asjade arvu suurendamine oli üks prokuratuuri eesmärke. Kohtusse saadetud kriminaalasjade seas olid enim esindatud järgmised kuriteod: joobes juhtimine (§ 424), kehaline väärkohtlemine (§ 121) ning vargused, mille arv on kasvutrendis. Samuti olid sagedased narkootiliste ainete käitlemine (§ 184) ja juhtimisõigusega sõiduki juhtimine korduvalt (§ 423<sup>1</sup>). Väiksem langus toimus ähvardamise (§ 120) juhtumites. Lisaks esinesid sagedamini avaliku korra raske rikkumised (§ 263), kelmus (§ 209 ja § 213), omastamine (§ 201) ning võõra vara ajutine kasutamine (§ 215). Üldmenetluses kohtusse saadetud asjades on kuritegude jaotus mõnevõrra erinev. Kõige enam esineb kehalist väärkohtlemist (§ 121), kuid suurema osakaaluga on ka raskemad isikuvastased kuriteod, sealhulgas raske tervisekahjustuse tekitamine (§ 118), röövimine (§ 200), seksuaalkuriteod (§ 141, § 141<sup>1</sup> ja § 145) ning tapmine (§ 113). Rasked isikuvastased kuriteod jõuavad kohtusse üldjuhul üldmenetluses.

A. Asi märkis, et majandus- ja korruptsioonikuritegude asjades on kohtusse saadetud kriminaalasjade arv olnud kerges tõusutrendis, kuid koguarv on jätkuvalt suhteliselt väike. Nende hulka arvestatakse ka ametiisikute poolt toime pandud omastamised (§ 201) ja kelmused (§ 209, § 213), mis ei ole kitsas tähenduses korruptsiooni- ega majanduskuriteod, kuid mida käsitletakse koos. Ta tõi esile, et konfiskeerimine on olnud prioriteet ning 2025. aastal konfiskeeriti jõustunud kohtuotsuste alusel kokku ligikaudu 6 miljonit eurot, mis on umbes 2 miljonit eurot rohkem kui 2024. aastal. Lisaks hüvitati prokuratuuri poolt lõpetatud menetlustes vabatahtlikult üle 200 000 euro. 2025. aasta alguses loodi prokuratuuri eraldi üksus kriminaaltulu tuvastamiseks ja konfiskeerimise tõhustamiseks. 2025. aastal tehti menetlusotsuseid kokku ligikaudu 6500 isiku suhtes, samas kui nende isikutega seotud kuritegude arv ületas 14 000. See tuleneb asjaolust, et üks isik võib toime panna mitu kuritegu, eriti joobes juhtimise (§ 424) ja varavastaste kuritegude korral. Vahistamiste kohta märkis ta, et 2025. aasta lõpu seisuga oli vahi all viibivate isikute arv mõnevõrra suurem kui 2024. aasta lõpus. Tegemist on teadliku uurimistaktika muudatusega, mille eesmärk on eelkõige varavastaste kuritegude, sealhulgas süstemaatiliste varguste, varasem tõkestamine ning korduvate episoodide arvu vähendamine. Samuti tõi ta esile, et peaprokurör taotles 2025. aastal kolmel juhul alaealiste vahistamise pikendamist. Kehtiva õiguse kohaselt võib alaealist väga raskete kuritegude puhul vahi all hoida kuni kaks kuud, mis seab uurimisele ajapiirangu. Kohus rahuldab nimetatud taotlused. Alaealiste vahi all viibimine kasvas 2025. aastal (4, 2024. aastal 3).

**Ando Kiviberg** küsis statistika kohta võrdlust naaberriikidega, näiteks Soome, Rootsi ja Lätiga. Ta viitas ka arvudele, märkides varavastaste kuritegude, isikuvastaste kuritegude (6434) ja vägivallakuritegude suurusjärku (6718), ning küsis, milles seisneb erinevus isikuvastaste ja vägivallakuritegude vahel.

**Astrid Asi** vastas, et isikuvastased ja vägivallakuriteod ei ole eraldiseisvad, vaid üks sisaldub teises. Vägivallakuriteod on laiem mõiste ning need kattuvad suures osas isikuvastaste kuritegudega. Naaberriikidega võrdluse kohta märkis ta, et tal ei ole vastavaid andmeid sellisel kujul esitada. Ta võtab selle märkuse teadmiseks ning käsitleb seda tulevastel kohtumistel.

A. Asi jätkas ülevaatega vahistamiste kestuse kohta. 2025. aastal suurenes vahi all viibivate isikute arv, kusjuures kasv toimus peamiselt kuni kahe kuu kategoorias. See on seotud eelkõige varavastaste kuritegudega, mille menetlemine on kiirem, kuid mille korral on sagenenud vahistamise taotlemine. Üle nelja kuu kestvad vahistamised puudutavad peamiselt esimese astme kuritegusid, nagu tapmised, narkokuriteod ja muud rasked süüteod. Nende osakaal oli eelmisest aastast väiksem. Seejärel käsitles ta olulisemaid probleeme kuritegevuses. Ta tõi esile, et jätkuvalt on probleemiks tugevatoimelised uimastid ning 2025. aastal registreeriti 100 narkootikumide üledoosist tingitud surmajuhtumit. Peamised ained on opioidid ja kokaiin ning üha enam esineb erinevate ainete koos tarvitamist, mis suurendab üledoosi riski. Ainete kiire muutumine ja nende väga tugev toime muudavad doseerimise keeruliseks ning suurendavad ohtu inimese tervisele. Uimastikuritegude puhul on oluline rahvusvaheline koostöö, eriti just koostöö Läti asutustega, kuna Eestisse jõudvate uimastite peamine liikumissuund on seotud Lätiga. Alaealiste kuritegevuse kohta märkis ta, et riigi fookus peaks olema ennetusel. Ta rõhutas varajase märkamise ja sekkumise vajadust, eelkõige koolikeskkonnas ja noortega tegelevate spetsialistide poolt, et ennetada kuritegude jõudmist

õiguskaitseasutusteni. Lisaks tõi ta esile digikeskkonna kasvava rolli, kus küberkiusamise levik on suurenenud ning alaealisi värvatakse kuritegevusse sotsiaalmeedia kaudu. Noori kaasatakse eelkõige narkokuritegudesse, näiteks peidikute rajamisse ja ainete edasitoimetamisse, sageli ühekordsete ülesannete täitjatena. Vägivallakuritegude puhul on selline värbamine Eestis praegu vähem levinud.

**Timo Suslov** uuris, kas lähisuhtevägivallale pööratakse statistikas eraldi tähelepanu ning milline on trend. Samuti tõstas ta küsimuse tõendamise keerukuse kohta ning uuris, kas ja kuidas tehakse selles valdkonnas täiendavat tööd ja koolitatakse spetsialiste.

**Astrid Asi** vastas, et lähisuhtevägivalda jälgitakse prokuratuuri statistikas eraldi ning see on kajastatud ka aastaraamatus. Registreeritud juhtumite arv on jäänud samasse suurusjärku või mõnevõrra langenud võrreldes eelnevate ajaperioodidega, kuid sellest ei saa järeldada tegelikku vähenemist, kuna probleemiks võib olla alateavitamine. Lähisuhtevägivald on prokuratuuri jaoks jätkuvalt prioriteetne valdkond. Kuigi see ei kuulu praegu Laulasmaa deklaratsiooni prioriteetide hulka, tehakse koostöös politseiga ettepanek see edaspidi sinna uuesti lisada. Lisaks tõi ta esile, et senise kannatanukeskse lähenemise kõrval on hakatud pöörama rohkem tähelepanu ka toimepanijatele. Rakendatakse erinevaid sekkumismeetmeid, sealhulgas viha juhtimise programme, eesmärgiga vähendada korduvkuritegevust. Probleemiga tegeletakse nii menetluslikult kui ka ennetuse kaudu koostöös politseiga.

**Ando Kiviberg** küsis alaealiste kuritegevuse kontekstis kinnise lasteasutuse teenuse (KLAT) kohta. Ta viitas varasemale kogemusele õiguskomisjoni liikmena, kus asutust külastades teadvustati, et vastavaid kohti on Eestis ebapiisavalt. Ta uuris, kuidas probleemi praegu tajutakse ning kas kohtade arvu suurendamine oleks vajalik ja kui suur on puudujääk.

**Astrid Asi** vastas, et KLAT kohtade puudus on jätkuvalt probleem. Täpset puudujäägi mahtu ei ole võimalik välja tuua, kuid kohti on selgelt ebapiisavalt. Probleem puudutab nii alaealiste paigutamist KLAT-i kui ka psüühikahäirega isikute paigutamist erihoolekandesse. Mõlemal juhul tehakse paigutamine kohtumääruse alusel, kuid praktikas esineb sageli olukordi, kus Sotsiaalkindlustusametil ei ole kohti pakkuda. KLAT-i teenuse kättesaadavus on paranenud ning prokuratuur on aktiivselt tegutsenud, et tagada laste jõudmine vajaliku teenuseni. Spetsialistide hinnangul on teenuse mõju positiivne, kuna see pakub lastele struktureeritud ja turvalist keskkonda. Teenuse mahtu võiks suurendada ning kaaluda ka laste paigutamise tähtaja pikendamist, kuna praegune ühe aasta piirang võib osutuda ebapiisavaks. Lisaks tõi ta esile, et laiem probleem on laste ja noorte vaimse tervise teenuste kättesaadavus, sealhulgas psühhiaatri ja psühholoogi abi. Vajadus selliste teenuste järele on suurem kui praegused võimalused. Ta selgitas KLAT-i ja erihoolekande kontekstis, et suur osa nendest juhtumitest lahendatakse tsiviilkohtumenetluse kaudu ning ei kuulu otseselt prokuratuuri pädevusse. Paljudel juhtudel taotleb kohalik omavalitsus isiku paigutamist vastavas asutusse enne kui kuritegu on toime pandud. Prokuratuurini jõuavad peamiselt raskemad ja äärmuslikud juhtumid, kus tõsine kuritegu, näiteks tapmine, on juba toime pandud. Tegemist on süsteemse probleemiga, mida kohtud on korduvalt esile tõstnud. Lahenduste leidmiseks on vajalik tihedam koostöö kohtute ja teiste osapooltega ning kogu süsteemi terviklik ülevaatamine.

A. Asi käsitles riigivastaseid süütegusid. Need on jätkuvalt prokuratuuri fookuses ning nende arv ei ole vähenenud. 2025. aastal jõustus süüdimõistev kohtuotsus kaheksa isiku suhtes ning süüdi mõisteti kokku 11 isikut, osa menetlustest on veel edasikaebe faasis. Ta tõi esile, et



lisaks klassikalistele riigivastastele süütegudele käsitleti kohtus ka terrorismikuritegusid, mille toimepanemises osales kokku neli isikut. Juhtumid olid seotud organisatsioonidega Kurdistan Workers' Party ning paremäärmuslik rühmitus Fire War Division, mille puhul oli tegemist kolme noore isikuga. Radikaliseerumine, eriti noorte seas, on kasvav probleem ning selle ennetamine on keeruline, kuna vastavaid spetsialiste on Eestis väga piiratud arv. Sarnaseid arenguid on täheldatud ka teistes riikides, sealhulgas Rootsis. Seejärel käsitles ta kelmusi. Tegemist on kasvava probleemiga ning see on seotud koostöös politseiga prioriteediks. 1. aprillist loodi Keskkriminaalpolitsei juurde eraldi üksus, mis tegeleb suuremahuliste kelmuste analüüsiga. Kelmuste puhul on peamine rõhk ennetusel, kuna teod pannakse sageli toime väljastpoolt Eestit ning raha liigutatakse kiiresti riigist välja, mistõttu on toimepanijate tabamine ja kahju hüvitamine keeruline. Ta tõi esile, et ennetustegevuses tehakse koostööd erasektoriga, sealhulgas pankade ja telekommunikatsiooniettevõtetega, et leida lahendusi maksete peatamiseks ja pettuste vältimiseks. Prokuratuur on muutnud oma taktikat ning pöörab rohkem tähelepanu Eestis tegutsevate vahendajate, sealhulgas niinimetatud kullerite ja tehniliste lahenduste kasutajate tabamisele ning vajadusel nende vahistamisele. Samuti on tehtud ettepanekuid seadusemuudatusteks, et anda pankadele kahtlaste maksete tõkestamiseks suuremad võimalused.

A. Asi käsitles ühiste uurimisrühmade moodustamist ning märkis, et kuigi nende arv ei ole absoluutarvudes märkimisväärselt kasvanud, on rahvusvaheliste uurimisrühmade puhul selgelt näha tõusutrend. Kuritegevus on muutunud üha rahvusvahelisemaks ning see eeldab tihedamat koostööd teiste riikidega. Rahvusvahelise koostöö probleemidena tõi ta esile sideandmete kättesaadavuse küsimuse, mis ei ole Euroopa tasandil lõplikult lahendatud ning tekitab riikide vahel andmete vahetamisel raskusi. Samuti käsitles ta väljaandmismenetlusi, mis on muutunud ajamahukamaks. Näiteks isikute väljaandmise puhul Ameerika Ühendriikidele tuleb hinnata ka vastuvõtva riigi kinnipidamistingimusi, mis pikendab menetluse kestust. Jälitustegevuse kohta märkis ta, et 2025. aastal anti kokku 771 jälitusluba ning viimastel aastatel on olnud selge langustrend võrreldes 2019. aastaga. Ta tõi esile, et üha suurem osa lubadest antakse kohtu poolt, samas kui prokuratuuri poolt antavate lubade osakaal on vähenenud. See on positiivne areng võrreldes varasema praktikaga.

**Ando Kiviberg** küsis jälitustegevuse lubade arvu vähenemise põhjuste kohta. Ta küsis, kas langus puudutab kõiki jälitusliike, sealhulgas varjatud jälgimist, varjatud sisenemist ja varjatud pealtkuulamist.

**Astrid Asi** vastas, et jälituslubade arvu vähenemisel on mitmeid põhjuseid. Üheks teguriks on üldine kuritegevuse vähenemine. Samas tõi ta esile, et peamine osa jälitustegevusest on seotud narkokuritegudega ning nendes menetlustes on jälitustoimingute kasutamine vähenenud. Langus puudutab erinevaid jälitusliike, sealhulgas pealtkuulamist ja muid varjatud toiminguid. 2025. aastal tehti jälitustoiminguid kokku 179 kriminaalmenetluses. Ta selgitas, et ühe jälitusloa alusel võib teha mitut erinevat toimingut. Näiteks narkokuritegude puhul võib olla vajalik eraldi luba varjatud sisenemiseks ning lisaks luba varjatud jälgimiseks või pealtkuulamiseks. Samuti võib olla vaja täiendavaid lubasid seadmete paigaldamiseks ja eemaldamiseks. Seejärel käsitles ta prokuratuuri järelevalvetegevust. Järelevalveosakonna peamine ülesanne on menetlusotsuste kontroll, eelkõige juhtudel, kui menetlus lõpetatakse või jäetakse alustamata. Need otsused on vaidlustatavad ning liiguvad järelevalveosakonna kaudu, kelle otsuseid saab omakorda vaidlustada kohtus. Järelevalveosakond viib läbi ka regulaarseid analüüse, sealhulgas jälitustegevuse seaduslikkuse pistelist kontrolli, mille käigus vaadatakse

üle toimikuid ning tehakse vajadusel praktika parandamise ettepanekuid. Samuti analüüsitakse prokuröride tööd piirkondade kaupa. 2025. aastal analüüsi oportuuniteediga lõpetatud menetlusi, sealhulgas eraldi lähisuhtevägivalla juhtumeid. Analüüsi tulemusel leiti, et senist praktikat tuleb osaliselt muuta, sealhulgas kaaluda oportuuniteediga lõpetamise kordamise tingimuste muutmist. Ta tõi välja, et järelevalveosakond lahendas 2025. aastal 630 kaebust, millest ligikaudu 20% rahuldati, 65% jäeti rahuldamata ning ülejäänud jäeti läbi vaatamata. Lõpetuseks käsitles ta kriminaalmenetluse digitaliseerimist. Täielikult digitaalset menetlust ei ole veel saavutatud. Suur osa menetlustest toimub endiselt paberil, kuid arendustöö jätkub eesmärgiga liikuda järk-järgult digitaalse menetluse suunas.

**Ando Kiviberg** küsis kriminaalmenetluse digitaliseerimise arenduse kohta, millised on selle peamised takistused. Ta uuris, millised on Justiits- ja digiministeeriumi hinnangul puudujäägid ning põhjused, miks areng ei ole olnud kiirem.

**Astrid Asi** selgitas, et kriminaalmenetluse digitaliseerimise peamised takistused on seotud süsteemiarenduse puudulikkuse ja tehniliste probleemidega. Vajalikud arendused ei ole piisavalt kiiresti edenenud. Üheks oluliseks probleemiks on süsteemi jõudlus. Suuremahuliste menetluste puhul, mis ületavad viit köidet, ei toimi süsteem stabiilselt ning võib joosta kokku. Tegemist on pikaajalise probleemiga, millele ei ole seni lahendust leitud. Justiits- ja digiministeeriumi haldusalas hoitakse teemal silma peal, kuid selget põhjust probleemidele ei ole suudetud välja tuua. Ta avaldas arvamust, et takistused ei pruugi olla seotud rahapuudusega, vaid pigem spetsialistide nappusega.

A. Asi andis ülevaate prokuratuuri personalist ja haldusvaldkonna tegevustest. 2025. aastal oli prokuratuuris kokku 320 ametikohta, millest 196 olid prokuröride ametikohad. Personali voolavus oli 7,97%, mida ta hindas mõistlikuks tasemeks. Haldusosakond tagab prokuratuuri igapäevase toimimise ning toetab põhitegevusi. 2025. aastal koliti Tartus tagasi renoveeritud hoonesse. Lisaks märkis ta, et arutamisel on uued renoveerimisprojektid Haapsalus ja Narvas. Haapsalus on plaanis koondada ühte hoonesse mitmeid asutusi ning hoone renoveerida. Narvas kavandatakse kohtumaja terviklikku renoveerimist ning erinevate asutuste, sealhulgas prokuratuuri, koondamist ühte hoonesse. Järgnevalt tõi ta kokkuvõtvalt välja peamised trendid ja väljakutsed. Psüühikahäiretega isikute õigusrikkumistele reageerimine on jätkuvalt probleemne. Lisaks kohtade puudusele erihoolekandes esineb ka seaduselünki, mis piiravad kriminaalmenetluse võimalusi. Näitena tõi ta juhtumi, kus tapmise toime pannud isiku puhul ei olnud võimalik sundravi taotleda, kuna diagnoos ei võimaldanud ravi, mistõttu tuli menetlus lõpetada ja isik jäi ajutiselt abita. Kelmuste osas on õiguskaitseasutuste tegevuse tulemusel suurenenud kullerite ja tehniliste vahendite kasutajate tabamine ning vahistamine. Samas tõi ta esile, et kelmuste skeemid kohanduvad kiiresti ning liiguvad üha enam sularahapõhisteks, moodustades ligikaudu 50% juhtumitest. Ta rõhutas vajadust selgema regulatsiooni järele tõendite kasutamisel, sealhulgas sideandmete ja terviseandmete osas. Kehtiv õigusraamistik on ebaselge ning kujuneb osaliselt kohtupraktika kaudu. Ta viitas menetlusreeglite lihtsustamise vajadusele ning tõi esile kriminaalmenetluse seadustiku eelnõu (560 SE) olulisuse, lootes, et selle eelnõu menetlus liigub Riigikogus jõudsalt edasi. Lisaks tõi ta esile masskannatanutega menetluste probleemi, kus suur kannatanute arv, näiteks kelmuste puhul, muudab kohtumenetluse keerukaks ja ebaefektiivseks. Sarnased probleemid esinevad ka tsiviilmenetluses, näiteks pankrotimenetlustes suure hulga võlausaldajatega. Digitaalse keskkonna areng on toonud kaasa olukorra, kus õigussüsteem ei ole pidanud kõigis aspektides uute väljakutsetega sammu.

A. Asi andis ka ülevaate prokuratuuri strateegilistest eesmärkidest ja organisatsioonilistest arengutest. Varasemalt tutvustatud strateegiadokument on tänaseks kinnitatud ning peamised suunad on jäänud samaks. Eesmärgid on seekord kokku lepitud koos uurimisasutustega, et tagada ühtne lähenemine ning vältida olukorda, kus erinevad asutused tegutsevad erinevates suundades. Ta tõi esile, et seatud on ka ajalised eesmärgid: masskuritegude puhul on siht viia kohtueelne menetlus üldjuhul lõpule ühe aasta jooksul ning keerukamate asjade puhul pooleteise aastaga, arvestades erandeid nagu rahvusvaheline koostöö ja jälitustoimingud. Organisatsioonis pööratakse tähelepanu tööprotsesside pidevale analüüsile ja parandamisele. Juhtidel on kohustus analüüsida õigeksmõistvaid kohtuotsuseid ja tagasisaadetud menetlusi ning teha järeldusi edasiseks tööks. Eesmärk on hoida toimikud sisuliselt vajalikul tasemel, vältides liigse ja ebaolulise materjali kogumist. Ta tõi esile hiljutise otsuse jälitustegevusest teavitamise kohta, mille kohaselt tuleb isikuid teavitada, kui nende suhtes kogutud pealtkuulamise andmed on kriminaaltoimikus ning isik on tuvastatav. Lisaks rõhutas ta kommunikatsiooni olulisust ning seda, et prokuratuur peab oma tegevust nii avalikkusele kui ka kohtule arusaadavalt selgitama. Ta pidas oluliseks ka järelevalvet, et organisatsioon suudaks ise tuvastada kitsaskohti ja neid parandada. Tõhus uurimine eeldab tasakaalu kvaliteedi ja menetluskiiruse vahel. Ta viitas ka prokuratuuriseaduse muutmise seaduse eelnõule, mis looks paremad võimalused kvaliteedi tagamiseks ja arendamiseks.

**Ando Kiviberg** tänas külalist.

#### **4. 45 Riigikogu liikme algatatud Euroopa Parlamendi valimise seaduse muutmise seaduse (valimis- ja kandideerimisea langetamine) eelnõu (414 SE) teise lugemise ettevalmistamine**

**Ando Kiviberg** tutvustas külalisi ning tuletas komisjoni liikmetele meelde eelnõu senist menetluskäiku. Eelnõu algatasid 45 Riigikogu liiget 21. märtsil 2024, esimene lugemine lõpetati 29. mail 2024 ning muudatusettepanekuid tähtajaks ei esitatud. Komisjon arutas eelnõu esimese ja teise lugemise vahel kuuel istungil, viimati 19. novembril 2024. Menetluse käigus telliti Arenguseire Keskuse kaudu Tartu Ülikoolilt uuring noorte otsustusõiguse kohta, mis valmis 2026. aasta alguses ning mille tulemusi tutvustati komisjonile 23. märtsi 2026. aasta istungil. Uuringu kohaselt on alates 16. eluaastast noortel üldjuhul olemas vajalikud kognitiivsed oskused keerukamate otsuste tegemiseks, kuid otsustusvõime sõltub ka keskkonnast ja tugisüsteemist. Ta andis sõna Eesti Noorteühenduste Liidu esindaja Petrik Saksile ning palus tal kommenteerida, kuivõrd on noored valmis Euroopa Parlamendi valimistel valimisea langetamiseks ning mida oleks vaja valmisoleku tagamiseks.

**Petrik Saks** tutvustas Eesti Noorteühenduste Liidu seisukohti. Liit ühendab üle Eesti ligikaudu 100 noorteorganisatsiooni ning on seisnud valimis- ja kandideerimisea langetamise eest pikka aega. Eesti ja rahvusvahelise kogemuse põhjal suurendab valimisea langetamine noorte valimisaktiivsust ning kujundab varajase valimiskogemuse kaudu püsiva valimistel osalusarjumuse. Viimaste kohalike omavalitsuste volikogu valimiste võrdlus näitab noorte valimisaktiivsuse kasvu nii 16–17-aastaste kui ka 18–24-aastaste seas, kusjuures kasv oli mõlemas vanuserühmas ligikaudu 10 protsendipunkti. Uuringute kohaselt on 16-aastastel noortel olemas valimisotsuste tegemiseks vajalikud kognitiivsed oskused ning nad kasutavad oma hääleõigust teadlikult ja iseseisvalt. Ta tõi esile, et noorte poliitiliste hoiakute kujunemist

mõjutavad perekond, kool, eakaaslased ja meediakeskkond. Seetõttu peab valimisea langetamisega kaasnema kodanikuhariduse ja noorsootöö arendamine ning praktiliste osalusvõimaluste pakkumine. Ta viitas ka rahvusvahelisele praktikale, tuues näiteks Šotimaa, Austria ja Malta, kus valimisea langetamisega on kaasnenud positiivne mõju noorte osalusele, eriti juhul, kui reforme on toetanud teadlikkuse tõstmine ja haridusmeetmed. Eesti Noorteühenduste Liidu hinnangul on noorte aktiivne osalus ja usk otsustusprotsessidesse demokraatia püsimise oluline eeldus. Ta tõi esile, et Eesti rahvastiku vananemise ja noorte vähese poliitilistes institutsioonides esindatuse tingimustes on oluline suurendada noorte kaasatust. Ta märkis, et mida enam noored tunnetavad oma võimalust otsuseid mõjutada, seda tugevam ja kestlikum on ühiskond tervikuna. Eesti noored on valmis valimisea langetamiseks, kuid sellega peab kaasnema süsteemne toetus kodanikuharidusele ja noorsootööle.

**Jaak Valge** tõi esile, et noorte poliitiline aktiivsus on positiivne, kuid tõstatas küsimuse valimisea langetamise loogika kohta. Ta märkis, et 16-aastaste osalemine kohalikel valimistel on põhjendatav, kuna omavalitsus otsustab noortele lähedasi teemasid. Euroopa Parlament on keerukam ja kaugem otsustustasand ning seetõttu tekib küsimus, kas valimisea langetamine 16. eluaastale peaks algama pigem Riigikogu valimistest ja rahvahääletustest. Ta küsis, kas praegune lähenemine ei ole ebasüsteemne ning palus selgitust, miks keskendutakse esmalt Euroopa Parlamendi valimistele.

**Petrik Saks** selgitas, et tema hinnangul toetatakse küll ka valimisea langetamist Riigikogu tasandil, kuid see nõuab laiapõhjalisemat ja pikemat ühiskondlikku arutelu. Euroopa Parlamendi valimiste puhul nähakse valimisea langetamist pigem vahe- või eelsammuna, mis aitab kujundada noortes valimisharjumust. Selle kaudu on võimalik toetada ka kodanikuhariduse arengut ning anda noortele varasem valimisprotsessis osalemise oskus ja kogemus.

**Ando Kiviberg** lisas, et Euroopa Parlamendi valimistel ei ole valimis- ja kandideerimisea langetamiseks tõenäoliselt vajalik põhiseaduse muutmise, samas kui Riigikogu valimiste puhul oleks vaja selleks muuta põhiseadust.

**Anastassia Kovalenko-Kõlvart** märkis, et valimisea langetamise küsimus eeldab laiapõhjalist ühiskondlikku arutelu nii Euroopa Parlamendi kui ka Riigikogu valimiste kontekstis ning ei saa pidada üht tasandit teisest vähem oluliseks. Ta esitas küsimuse noorte valimisaktiivsuse kohta kohalike omavalitsuste valimistel. Ta tundis huvi, milline on olnud 16–18-aastaste valimisaktiivsus ning kuidas see on viimaste kohalike omavalitsuste valimiste lõikes muutunud.

**Petrik Saks** vastas, et täpsemad andmed on olemas eraldi dokumendis, kuid esitas istungil ümardatud näitajad. 2017. aasta kohta ei ole võrdlusandmeid, kuna pabersedelite tulemusi ei ole kättesaadavaks tehtud. 2021. ja 2025. aasta võrdluses oli 16–17-aastaste valimisaktiivsus 2021. aastal 39,2% ning 2025. aastal 49%, mis tähendab ligikaudu 10 protsendipunktilist kasvu. Ka 18–24-aastaste vanuserühmas oli valimisaktiivsuse kasv samas suurusjärgus.

**Helir-Valdor Seeder** esitas küsimuse noorte poliitilise osaluse kohta. Kuigi noorte valimisaktiivsus on kasvanud, on tema kogemuse põhjal noorte huvi aktiivselt poliitikas osaleda madal. Ta tõi näite kohaliku tasandi praktikast, kus noorte kaasamine volikogude juurde loodud noortekogudesse on keeruline ning isegi kvoorumi kokkusaamine on

raskendatud. Tema hinnangul ei pruugi valimisaktiivsus ja praktiline poliitiline osalus omavahel kattuda. Ta küsis, kuidas noored ise seda olukorda kommenteerivad ning millised võiksid olla lahendused, et valimisaktiivsus kanduks üle ka aktiivseks osalemiseks poliitikas.

**Petrik Saks** märkis, et noorte suurem varajane osalus valimistel aitab kujundada harjumust, mis võib hiljem viia aktiivsema rollini poliitikas. Valimisea langetamine ei ole iseenesest lahendus, vaid üks osa laiemast süsteemsest muutusest. Ta tõi esile, et noorte aktiivsema poliitilise osaluse suurendamiseks on vajalik kodanikuhariduse arendamine, noorsootöö tugevdamine ning praktiliste osalusvõimaluste laiendamine, sealhulgas noortevolikogude ja noorteühenduste toetamine. Otsest seost valimisaktiivsuse ja poliitilise aktiivsuse vahel ei ole uuringutega selgelt tõestatud, kuid teema vajab terviklikku lähenemist ning koostööd erinevate osapooltega. Ta tunnistas, et probleem on olemas ning selle lahendamine ei ole saavutatav üksnes ühe seadusemuudatusega.

**Hanah Lahe** kommenteeris, et Eesti Noorteühenduste Liit on juba varasemalt toetanud valimis- ja kandideerimisea langetamist kõigil valimistel, kuid käesolev eelnõu on poliitiline otsus. Ta selgitas, et eelmine koalitsioon pidas vajalikuks hinnata esmalt ühiskonna valmisolekut antud seadusemuudatuseks. Ta lubas eelnõu algatajate nimel, et selle eelnõu seadusena vastuvõtmise korral algatakse ka laiem arutelu valimisea langetamise üle Riigikogu valimistel. Noorte poliitilise aktiivsuse kujundamine ei ole ainult noorteorganisatsioonide ja koolide vastutus, vaid selles on oluline roll ka poliitikutel endil. Ta tõi esile vajaduse suhelda noortega vahetumalt ning selgitada poliitikat arusaadavamalt. Oluline on ka erakondade panus noorte kaasamisse, sealhulgas noortekogude toetamine ning noortele suurema rolli andmine. Eelnõu neid küsimusi otseselt ei lahenda.

**Ando Kiviberg** andis sõna Haridus- ja Teadusministeeriumi esindaja Mare Ojale. Ta palus selgitada, milliseid samme peab ministeerium vajalikuks, et tagada noortele alates 16. eluaastast valimistel osalemiseks õigeaegne ja piisav ettevalmistus.

**Mare Oja** andis ülevaate Haridus- ja Teadusministeeriumi seisukohtadest. Kodanikuharidus tugineb riiklikele õppekavadele, mille üldosades on keskmis ühiskondlikud ja väärtuspõhised põhimõtted. Selle eesmärk on kujundada vastutustundlik ja aktiivne kodanik. Kodanikupädevuste arendamine toimub järk-järgult kõigil haridustasemetel alates riigi ja ühiskonna tutvustamisest esimeses kooliastmes kuni keerukamate ühiskondlike teemade ni gümnaasiumis. Õpe peab olema praktiline ning pakkuma noortele varajast otsustuskogemust. Ta tõi esile, et riik on täiendanud õppekavasid ning loonud õpetajatele toetavaid materjale ja meetodikaid. Samuti arendatakse koostöös Siseministeeriumiga kogukonnapraktika võimalusi ja keskkondi, et toetada noorte osalust. Oluline on siduda formaalne ja mitteformaalne haridus ning pakkuda noortele juba varases eas praktilisi osalusvõimalusi. Haridus- ja Teadusministeerium toetab valimisea langetamise põhimõtet.

**Helir-Valdor Seeder** küsis, kas valimisea langetamise korral oleks vajalik ja võimalik kohandada kooliprogramme nii, et Euroopa Liidu ja rahvusvahelised teemad jõuaksid õpilasteni juba põhikoolis, mitte peamiselt gümnaasiumis. Ta tundis huvi, kas Haridus- ja Teadusministeerium on valmis kohandama õppekavasid nii, et noortel oleks enne valimisõiguse saamist vajalikud teadmised olemas.

**Mare Oja** vastas, et õppekava on pidevas arenduses ning vajadusel tehakse selles jooksvalt

muudatusi. Rahvusvahelisi teemasid käsitletakse juba põhikoolis, näiteks ajaloo ja ühiskonnaõpetuse raames. Euroopa konteksti käsitletakse ka teistes ainevaldkondades. Õpe liigub pedagoogiliselt loogiliselt lähemalt kaugemale ehk tuttavamatelt teemadelt rahvusvahelisemate suunas. Põhikoolis kasutatakse juba ka praktilisi meetodeid, nagu valimissimulatsioonid ja otsustamisülesanded, mis arendavad õpilaste kriitilist mõtlemist ja otsustusoskust. Vajadusel on võimalik rahvusvaheliste teemade käsitlust põhikoolis tugevdada ning fookust vastavalt muuta.

**Helir-Valdor Seeder** väljendas eriarvamust. Tema teadmiste põhjal käsitletakse Euroopa Liidu ja Euroopa Parlamendi teemasid peamiselt gümnaasiumis, mitte põhikoolis. Rahvusvaheliste ja riigisiseste teemade vahel on oluline sisuline erinevus, eriti Euroopa Liidu institutsioonide, nende toimimise ja valimiskorralduse mõistmisel. Nende teemade käsitlemine on keerukam ning ei ole võrreldav kohalike või riigisiseste küsimustega. Ta jäi seisukohale, et tegemist on olulise erinevusega.

**Mare Oja** täpsustas, et küsimuste sisu ja sügavuse osas on erinevused olemas, kuid põhikoolis omandatakse vajalikud analüüsioskused. Õpilased õpivad juba põhikoolis analüüsima dokumente, võrdlema küsimusi, leidma poolt- ja vastuargumente ning kujundama oma seisukohti. Kuigi käsitletavat teemat võivad olla erinevad, kujundatakse vajalikud oskused varases kooliastmes.

**Hanah Lahe** esitas küsimuse õppekava arendamise kohta. Tema hinnangul ei ole ühiskonnaõpetuse õpikutes valimiste teema käsitus piisavalt huvitav ega õpilasi motiveeriv. Ta viitas eelnõu seletuskirjas toodud eesmärgile parandada õppeprotsessi ning küsis, millised konkreetsed muudatused on Haridus- ja Teadusministeeriumil plaanis teha enne 2029. aasta Euroopa Parlamendi valimisi, et muuta valimiste teema noortele arusaadavamaks ja kaasavamaks.

**Mare Oja** vastas, et õpikud ja õppekava on erinevad tasandid. Riiklik õppekava määrab õpitulemused, kuid konkreetse sisu ja materjalid kujundab kool oma õppekavas. Ministeerium ei koosta ega kinnita õpikuid, kuna need on kirjastuste vastutada ning peavad vastama riiklikule õppekavale. Samas ei saa ministeerium anda kirjastustele otseseid sisulisi suuniseid. Õpetajate toetamiseks on loodud eraldi keskkond, kus on kättesaadavad metoodikad, juhendid ja vabavaralised õppematerjalid, mis aitavad õpitulemusi saavutada. Eesmärk on pakkuda õpetajatele mitmekesiseid valikuid, et nad saaksid valida oma õpilastele ja koolile sobivaimad lahendused.

**Lauri Läänemets** kommenteeris, et õppekava käsitus on huvitav ning tõi näiteid oma kogemusest, kus ka täiskasvanutel esineb sageli puudujääke riigi ja Euroopa Liidu toimimise mõistmisel. Paljud ei erista näiteks ka valitsuse ja Riigikogu rolle ega tunne Euroopa Liidu institutsioone. Ta avaldas arvamust, et noored võivad olla mõnes aspektis isegi pädevamad, kuna nad on neid teemasid hiljuti õppinud. Samas leidis ta, et valimisõiguse eelduseks ei peaks olema detailne faktiteadmised institutsioonide toimimisest. Olulisem on laiem arusaam ühiskonna toimimisest ja esindusdemokraatia põhimõtetest ning oskus teha elulisi otsuseid. Ta palus täpsustada, kas õppekavade kujundamisel lähtutakse pigem üldiste arusaamade ja mõtlemisoskuste arendamisest kui üksikute faktide omandamisest.

**Mare Oja** vastas, et õpitulemused on sõnastatud üldisemal tasandil ning keskenduvad

eelkõige pädevuste kujundamisele, mitte üksikute faktide meeldejätmisele. Koolidel on autonoomia otsustada, kuidas ja millises järjestuses neid õpitulemusi konkreetsetes klassides saavutatakse. Ta rõhutas, et teadmised on siiski vajalikud, kuna need on aluseks iseseisvale mõtlemisele ja arutlemisele. Samas on õppe keskmes üldisem pädevus ja hakkamasaamine ning ühiskonna toimimise mõistmine. Sotsiaalvaldkonna õppeained on üles ehitatud tervikliku mudelina, kus arendatakse nii enesekohaseid oskusi, suhtlemist teiste inimestega kui ka suhtlemist riigiga. Riigiga suhtlemine ei piirdu üksnes poliitika ja valimistega, vaid hõlmab ka igapäevaseid ühiskondlikke küsimusi nagu maksude maksmine, perekonnaelu ja kultuuri mõtestamine. Põhikoolis keskendutakse rohkem baasteadmistele ja -oskustele, gümnaasiumis aga liigutakse enam globaalsemate ja keerukamate teemade käsitlemisele.

**Jaak Valge** tõstatas küsimuse kooli võimaliku politiseerimise kohta. Ta märkis, et õppekavad ja noorte kognitiivsed võimed on pidevas arengus ning küsis, kas selle käigus võib tekkida oht, et noorte hoiakuid hakatakse teadlikult kujundama. Ta väljendas muret, et pedagoogid, kooli juhtkonnad, ministeerium või õppematerjalide autorid võivad mõjutada noorte vaateid teatud suunas. Samuti tõi ta esile võimaluse, et valimisea langetamise korral võivad poliitikud ja kandidaadid hakata aktiivsemalt koolides esinema, mis võib suurendada poliitilist mõjutamist. Ta küsis, kas selline areng ei või kaasa tuua kooli liigset politiseerumist.

**Mare Oja** selgitas, et alates 2021. aastast on rakendatud valimiste hea tava. Õpetajal on õigus kutsuda õpitulemuste saavutamiseks kooli nii kohaliku omavalitsuse esindajaid kui ka poliitikuid, kuid see peab toimuma tasakaalustatult. Esindatus peab olema mitmekülgne ning seda põhimõtet jälgitakse. Vastav hea tava on koostatud koostöös noorte ja erinevate organisatsioonidega, et vältida koolikeskkonna politiseerumist.

**Hanah Lahe** täpsustas oma küsimust ning tundis huvi, millised konkreetsed muudatused on lähiaastatel ühiskonnaõpetuse või laiemalt kodanikuhariduse arenduses plaanis, eriti eesmärgiga tuua noori poliitikale lähemale. Ta soovis selgitust, millised sammud on järgmise kolme aasta jooksul kavandatud, et muuta poliitikateemad noortele arusaadavamaks ja kaasavamaks.

**Mare Oja** vastas, et õppekava arendus on pikaajaline protsess, mis on kavandatud kuni aastani 2030 ning rakendub järk-järgult kuni 2035. aastani. Lähiaastatel keskendutakse eelkõige koolide ja õpetajate toetamisele praktiliste lahenduste kaudu. Ta tõi esile, et eesmärk on tuua õppetöösse rohkem praktilisi kogemusi, näiteks kaasava eelarve rakendamine koolis, vabatahtlik tegevus ning kogukonnaga seotud tegevused, mis aitavad kujundada noorte sotsiaalset vastutust. Siht on pakkuda noortele võimalust saada reaalseid otsustuskogemusi kodanikuna, mitte piirduda üksnes teoreetilise ja loengupõhise käsitlusega. Kuigi õpetamispraktikad on sageli pigem traditsioonilised, püütakse õpetajaid suunata praktilisema ja kaasava õppe poole, pakkudes neile vastavaid näidiseid ja metoodilisi materjale.

**Jaak Valge** täpsustas, et tema mure ei puuduta üksnes poliitikute koolikülastusi, vaid laiemalt seda, kas valimisea langetamine ja sellega kaasnevad muudatused võivad suurendada kooli politiseerumist ning mõjutada noorte hoiakuid.

**Mare Oja** vastas, et loodetavasti sellist ohtu ei ole. Valimiste hea tava kaudu on koolidele antud selge suunis, et õpe peab olema tasakaalustatud ja neutraalne ning õpetaja ei tohi kujundada õpilaste hoiakuid oma isiklike väärtuste põhjal. Samas on õppekavas rõhutatud ka

klassiruumis aktuaalsete ühiskonnateemade käsitlemist, kuid seda tuleb teha aruteluna ja tasakaalustatult.

**Helir-Valdor Seeder** palus täpsustada õpetaja rolli väärtuste edastamisel. Ta viitas Mare Oja varasemale selgitusele ning uuris, kas sellest võib järeldada, et õpetaja ei tohiks üldse oma väärtusi õpilastele edasi anda. Ta tõi välja, et tema hinnangul on oluline eristada oma maailmavaate või poliitiliste eelistuste pealesurumist ning üldinimlike ja elutervete väärtuste edastamist. Ta küsis, kas juhised keelavad tõepoolest õpetajal väärtuste vahendamise või oli tegemist valesti mõistetud seisukohaga.

**Mare Oja** täpsustas, et riiklik õppekava on väärtuspõhine ning õpetaja lähtub õppetöös nendest üldinimlikest ja ühiskondlikest väärtustest, mis on õppekavas sätestatud.

Ta selgitas, et kuigi õpetaja mõjutab õpilasi paratamatult oma hoiakute ja käitumisega, ei tohi ta õpilasi suunata oma poliitiliste veendumuste kaudu. Eesmärk on tagada tasakaalustatud ja neutraalne õpe, vältides poliitiliste seisukohtade pealesurumist.

**Ando Kiviberg** andis sõna Eesti Ajaloo- ja Ühiskonnaõpetuse Seltsi esindaja Ulla Herkelile.

**Ulla Herkel** sõnas, et õppekirjandust uuendatakse pidevalt vastavalt ühiskonna ootustele ja aktuaalsetele teemadele. Ta tõi esile, et Euroopa Liidu teemasid käsitletakse juba põhikoolis ning need on õppekavas teadlikult sees. Õppematerjale ei loo ainult kirjastused, vaid neid luuakse ka koostöös vabakonna ja erinevate organisatsioonidega. Viimastel aastatel on selles valdkonnas toimunud märgatav areng. Eesmärk on demokraatiakultuuri tugevdamine ühiskonnas tervikuna. Valimisea langetamise mõju puudutab suhteliselt väikest sihtrühma, kuid oluline on anda noortele positiivne esimene valimiskogemus, mis toetab nende edasist osalust. Ta viitas ka kohalike valimiste kogemusele, kus noorte osalus on kasvanud. Ta tõi esile, et lähiaastatel on kavas mitmeid projekte eri riigiasutuste ja organisatsioonide koostöös, et toetada demokraatliku otsustusprotsessi õpet koolides. Samuti rõhutas ta vajadust hästi ettevalmistatud haritud õpetajate järele, arvestades aine tundlikkust ja võimalikke riske politiseerimise osas. Valimisea langetamine toob ühiskonnaõpetuse ainele suurema tähelepanu ja vastutuse. Ta märkis, et koolis ei ole oluline ainult matemaatika ja emakeel, vaid ka kodanikuks kujunemine ning selle toetamine õppeprotsessis. Ta tõi eeskujuks Austria, kus valimisea langetamisega kaasnes õpetajaid ja koole toetav programm. Ta väljendas lootust, et ka Eestis jätkub demokraatliku kultuuri arendamisel riigi toetus koolidele. Lisaks praktilistele sammudele on vajalik ka laiem ühiskondlik mõtteviisi muutus, kus väärtustatakse nii noorte rolli kui ka demokraatia tähtsust. Oluline on suurendada ühiskonnas arusaama noorte rollist ja demokraatia tähtsusest. Lisaks viitas ta Tartu Ülikooli "Eesti elanike suhtumine Euroopa Liitu: omatunnet seletavad tegurid ja mõjutamise võimalused" lõpparuandele, mille kohaselt tunnetatakse Eestis Euroopa Liitu sageli kaugena. Kui valimisõigus jääb üksnes täisealistele, siis on kooli roll kaasamiskultuuri kujundamisel piiratum. Just põhikoolieas kujunevad noorte väärtused ja hoiakud, mistõttu on varajane kaasamine eriti oluline, samas kui gümnaasiumis on nende kujunemine juba suuresti toimunud.

**Hanah Lahe** küsis, kas on täheldatud erinevusi noorte teadlikkuses poliitika ja valimiste teemadel maa- ja linnakoolide vahel. Ta tõi oma kogemuse põhjal välja, et Tallinna ja Tartu piirkonna koolide õpilased tunduvad teadlikumad, samas kui maakoolide noorte teadlikkus on pigem madalam, ning palus seda tähelepanekut kommenteerida.



**Ulla Herkel** vastas, et erinevused maa- ja linnakoolide vahel on tõenäoliselt seotud eelkõige õpetajate kättesaadavuse ja võimalustega. Maapiirkondades võib olla keerulisem leida hästi kvalifitseeritud õpetajaid. Nendel õpetajatel on ka keerulisem osaleda täiendkoolitustel. Ta tõi esile ka praktilised võimalused, näiteks õppekäigud ja ekskursioonid. Linnakoolidel on lihtsam külastada näiteks riigiasutusi või õppekeskusi, samas kui maapiirkondades eeldab see rohkem ressursse ja korraldust, näiteks transpordi rahastamist. Sellised erinevused tulenevad laiemalt haridussüsteemi tingimustest. Maapiirkondades ongi võimaluste kättesaadavus piiratum kui linnades.

**Helir-Valdor Seeder** märkis, et eelnõu puudutab lisaks valimisea langetamisele ka kandideerimise eea langetamist 21-lt 18-le. Seda teemat ei ole arutelus käsitletud. Ta uuris, kas osalejate seisukohad kandideerimise eea osas on samad nagu valimisea langetamisel. Ta palus kommenteerida ka 18-aastaste võimalust kandideerida Euroopa Parlamenti ning sellega seotud hinnanguid.

**Ulla Herkel** vastas, et tema hinnangul on positiivne, kui poliitikas on rohkem noori kandidaate. 2024. aasta Euroopa Parlamendi valimiste eel jälgis ta teadlikult kandidaatide nimekirju ning tõi esile, et noori kandidaate oli väga vähe. See on ka poliitikute vastutus – kui soovitakse noori rohkem kõnetada, peaks poliitikas olema rohkem noori esindajaid.

**Hanah Lahe** kommenteeris, et ei ole põhjust käsitleda 18-aastase kandidaadi võimalust erandlikult või problemaatiliselt võrreldes 21-aastasega. Kandideerimisiga on eelkõige poliitiline kokkulepe. Ajalooliselt on vanusenõuded varieerunud, näiteks esimese vabariigi ajal kehtis kord, millega Riigivolikogu liikmeks võis saada vähemalt 25-aastane ning Riiginõukogu liikmeks vähemalt 40-aastane kodanik. Kolme aasta jooksul ei toimu inimese arengus tingimata sellist muutust, mis õigustaks selget piiri 18 ja 21 aasta vahel. Hinnangud kandidaadi sobivusele võivad olla subjektiivsed ning sõltuda vaatenurgast. Ta tõi välja, et küsimus puudutab laiemalt demokraatia toimimist ja esindatust ning rõhutas, et oluline on võimaldada erinevate vanuserühmade osalemist poliitikas.

**Helir-Valdor Seeder** kommenteeris, et Eestis ei ole olnud eraldi esimest ja teist vabariiki, vaid tegemist on ühe ja sama 1918. aastal loodud Eesti Vabariigiga, mis on 1991. aastal taastatud. Selline ajalookäsitlus on oluline ning poliitikutel peaksid seda täpselt väljendama. Ta väljendas eriarvamust väite suhtes, nagu ei toimuks noorte arengus kolme aasta jooksul olulisi muutusi, ning leidis, et areng toimub siiski märgatavalt. Samas rõhutas ta, et tal ei ole hirmu seoses noorte kandideerimisega. Tema varasem küsimus puudutas üksnes seda, kas valimisea langetamise toetajate hoiak kehtib samamoodi ka kandideerimise eea langetamise kohta, millele ta sai kinnitava vastuse.

**Ando Kiviberg** andis sõna Õiguskantsleri Kantselei õiguskorra kaitse osakonna vanemnõunik Liina Lust-Vedderile õiguskantsleri seisukoha tutvustamiseks küsimuses, mis käsitleb Euroopa Parlamendi valimistel valimis- ja kandideerimisea langetamist kas seadusemuudatuse või põhiseaduse muutmise kaudu.

**Liina Lust-Vedder** selgitas õiguskantsleri seisukohta detailsemalt ning viitas selle käsitlusele õiguskantsleri arvamuses Riigikohtule, kus analüüsiti Euroopa Parlamendi valimiste kaitsjoni põhiseaduspärasust. Õiguskantsler on leidnud, et põhiseaduse põhitekst ei reguleeri otseselt

Euroopa Parlamendi valimisi. Seetõttu tuleb lähtuda põhiseaduse täiendamise seadusest, mille kohaselt tuleb ka antud juhul järgida üksnes põhiseaduse aluspõhimõtteid. Konkreetset vanusepiiri ei saa pidada põhiseaduse aluspõhimõtteks. Ta tõi välja, et võimalikuks asjakohaseks aluspõhimõtteks võib olla põhiseaduse § 12, mis sätestab võrdse kohtlemise ja mittediskrimineerimise põhimõtte. Valimisõiguse kontekstis kehtivad teatud mõõndused, kuna traditsiooniliselt on riigis kõige olulisemate küsimuste otsustamine seotud kodanikega ning seetõttu võib mittekodanikke kohelda selles valdkonnas erinevalt. Ta viitas ka Riigikohtu varasemale praktikale. Kohus on ühes lahendis küll väljendanud seisukohta, mis võiks viidata põhiseaduse laiemale kohaldumisele, kuid seda pigem möödaminnes. Samas lahendis eriarvamusele jäänud riigikohtunikud leidsid vastupidiselt, et põhiseadus ei reguleeri Euroopa Parlamendi valimisi. Tema arvates võib Riigikohtu enamus tulevikus nõustuda pigem selle eriarvamusega. Ta selgitas õiguskantsleri argumentatsiooni, tuginedes ka põhiseaduse §-le 56, mille kohaselt teostab rahvas kõrgeimat riigivõimu Riigikogu valimise ja rahvahääletuse kaudu. Sellest järeldub, et Euroopa Parlamendi valimised ei kuulu otseselt selle sätte reguleerimisalasse. Lisaks viitas ta põhiseaduse §-le 3, mille kohaselt on rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtted Eesti õiguse osa. Nende põhimõtete hulka kuulub ka arusaam, et rahvusvahelistel organisatsioonidel on õigus ise määrata oma institutsioonide kujunemise kord. See tähendab, et liikmesriigid ei saa ühepoolset dikteerida, kuidas näiteks Euroopa Liit oma organeid moodustab. Liikmesriigi jaoks on tegemist sisuliselt „võta või jäta“ olukorraga, kus lõppotsus kuuluda või mitte kuuluda sellisesse organisatsiooni jääb rahvale, kes saab seda väljendada rahvahääletusel, näiteks Euroopa Liidu puhul põhiseaduse täiendamise seaduse kehtetuks tunnistamise kaudu. Kuigi Euroopa Liit on alustanud samme valimisõiguse tingimuste täpsemaks reguleerimiseks, ei ole need küsimused veel lõplikult lahendatud. Seni, kuni Euroopa Liit ei ole neid tingimusi siduvalt kehtestanud, jääb nende reguleerimine liikmesriigi otsustada ning seda ei piira otseselt põhiseaduse Riigikogu valimisi käsitlevad sätted.

**Jaak Valge** tõstatas küsimuse avaliku arvamuse kohta. Ta ei ole näinud uuringuid, mis näitaksid, kas ja kui suures ulatuses toetavad Eesti kodanikud valimisea langetamist või soovivad muuta kehtivat täisealisuse põhimõtet. Ta tegi ettepaneku kaaluda arvamusküsitluse tellimist, et selgitada välja ühiskonna hoiakud. J. Valge arvates võiks komisjon enne edasist arutelu sellise uuringu tulemusel ära oodata, millega eelnevalt olevat tema sõnul nõustunud ka Hanah Lahe.

**Hanah Lahe** täpsustas, et ta ei nõustu arvamusküsitluse tellimise vajadusega. Valimisea langetamise küsimuses on juba olemas asjakohased uuringud, sealhulgas Tartu Ülikooli koostatud analüüs, mille kohaselt on noored võimelised selliseid otsuseid tegema. Ka varasemate kohalike valimiste muudatuste raames on tellitud uuringuid ning olulist muutust ei ole hoiakutes toimunud. Tegemist on poliitilise otsusega ning olemasolev info on piisav edasisteks otsusteks, mistõttu ei pea ta vajalikuks täiendavate analüüside või rahvahääletuse korraldamist.

**Ando Kiviberg** märkis Jaak Valgele, et kui selline ettepanek istungil esitatakse, on ta valmis selle hääletusele panema.

**Pipi-Liis Siemann** märkis, et uuringute tegemine ja ühiskonna valmisoleku hindamine on võimalik, kuid see peaks takistama otsuste tegemist. Põhiseaduslikku takistust ei ole ning seadusandjal on õigus otsustada, milline lahendus on kõige sobivam. Kui praktikas ilmnevad

probleemid või arusaamatused, tuleb nendega tegeleda olemasolevate meetmete kaudu, sealhulgas haridussüsteemis ja koostöös vabakonnaga, tõstes noorte teadlikkust ja toetades demokraatlikku osalust. Erineva tausta, vanuse ja kogemusega inimesed rikastavad otsustusprotsesse ning parandavad tulemusi. Ei noored ega vanemad ei saa üksteise eest rääkida, mistõttu on erinevate gruppide kaasamine oluline. Ta järeldas, et kuigi uuringute tellimine on võimalik, ei peaks seadusandlikud otsused jääma nende taha pidama.

**Jaak Valge** täpsustas oma seisukohta ning rõhutas, et tema ettepanek lähtub vajadusest selgitada välja ühiskonna tegelik hoiak. Kui arutelu on tõstatatud küsimus, kuidas ühiskond muudatuse vastu võtab, siis on loogiline seda ka otseselt küsida. Ta märkis, et toetab küll seisukohta, et aruteluga ei tohi põhjendamatult viivitada, kuid leidis, et arvamusküsitluse läbiviimine ei oleks ajamahukas ning komisjonil on selleks ka vajalikud vahendid olemas. Olukord, kus tehakse erinevaid analüüse, kuid ei küsita otseselt kodanikelt nende arvamust teema kohta, on imelik.

**Ando Kiviberg** avaldas oma seisukoha eelnõu suhtes. Ta märkis, et esialgu tekitas teema temas skepsist ja kõhklusi, kuid arutelude, uuringutega tutvumise ja ekspertide ärakuulamise järel on ta jõudnud seisukohale, et valimisea langetamine on mõistlik samm. Ta põhjendas oma toetust eelnõule mitme argumendiga. Esiteks pidas ta oluliseks suurendada poliitikute motivatsiooni pöörata rohkem tähelepanu nooremale valijaskonnale. Praegu keskendutakse enam aktiivsematele, kelleks on eakad valijad. Noorte kaasamine aitaks seda tasakaalustada. Teiseks tõi ta välja, et noorte valimisõigus võib suurendada ka perede mõju poliitilistes protsessides, kuna poliitikud peavad arvestama rohkem noorte ja peredega seotud teemadega. Ta tõi näitena esile varasema Isamaa poliitilise idee, mille kohaselt sooviti anda lapsevanematele iga lapse eest lisahääl. Kolmandaks sõnas ta, et kuigi valijate teadlikkus ja ettevalmistus on oluline, ei saa valimisõigust siduda teadmiste tasemega. Sellise eeltingimuse seadmine viiks probleemsete järeldusteni, arvestades, et ka täiskasvanute teadmised ühiskonnakorraldusest võivad olla ebaühtlased. Nende kaalutluste põhjal kaldub ta eelnõu toetama.

**Helir-Valdor Seeder** kommenteeris, et valimisõigus ei sõltu teadmiste tasemest. Demokraatialle paremat alternatiivi ei ole. Teadmised ja faktitundmine on siiski olulised ning väljendas muret, et nii ühiskonnas kui ka hariduses on liigutud konkreetsete teadmiste arvelt liigselt abstraktse ja üldise mõtlemise suunas. Ta tõi esile, et infotehnoloogia areng on vähendanud vajadust faktiteadmiste järele, pidades seda probleemiks, mis võib kanduda ka poliitikasse. Kuigi abstraktne ja loogiline mõtlemine on oluline, taanduvad otsused lõpuks konkreetsetele valikutele ja teadmistele. Ta kommenteeris ka varasemat arutelu niinimetatud perede lisahääle teemal. Kuigi Isamaas on seda ideed arutatud ja mitmed poliitikud seda toetanud, ei ole see olnud erakonna ametlikus programmis. Idee puudutas hääle andmist lapsevanemale, mitte lastele, ning sellega kaasnes mitmeid praktilisi küsimusi. Lastega perede kaasamine ja nende hääle tugevdamine on jätkuvalt oluline aspekt, mida ei lahenda ka 16–17-aastastele valimisõiguse andmine, kuigi see võib mõningal määral mõju avaldada. Ta toetas Jaak Valge ettepanekut tellida arvamusküsitlus. Ta leidis, et see aitaks saada väikese kuluga täiendavat teadmist ühiskonna hoiakute kohta ning oleks kooskõlas eesmärgiga suurendada otsustusprotsessides ühiskonna kaasatust.

**Hanah Lahe** esitas küsimuse uuringu tellimise kohta. Ta küsis, kas need komisjoni liikmed, kes soovivad täiendavat uuringut, toetaksid eelnõu juhul, kui uuring näitaks selget

ühiskondlikku toetust valimisea langetamisele. Ta lisas kommentaarina, et aruteludes on tõstatunud täiskasvanute ja eakate teadlikkuse küsimus, kuid neile ei seata samaväärseid ootusi nagu noortele. Noortelt eeldatakse sageli kõrgemat teadlikkust ja faktitundmist kui teistelt vanuserühmadelt. Ta tõi esile ka demograafilise aspekti. Noorte osakaal ühiskonnas väheneb ning seetõttu on oluline anda neile suurem võimalus demokraatias osaleda. Parlamendid on sageli vanemaealiste nägu ning noorte suurem esindatus toetaks demokraatia arengut ja mitmekesisust

**Jaak Valge** vastas, et toetaks eelnõu juhul, kui arvamusküsitlus näitab selget enamuse toetust. Ta peab ülekaalukaks tulemuseks toetust üle 60% ning märkis, et selline tulemus annaks talle aluse hääletada eelnõu poolt. Ta väljendas lootust, et ka teised komisjoni liikmed toetavad arvamusküsitluse tellimist.

**Helir-Valdor Seeder** kommenteeris, et demokraatias ei saa otsuseid teha üksnes enamuse arvamuse põhjal. Kui valimisea langetamine seadusena vastu võetakse, peab ka haridussüsteem sellega kohanema. Ta pidas oluliseks, et kooli õppekavad arvestaksid sellega, et 16-aastastel on valimisõigus. Kooli õppekavad peaksid toetama noorte ettevalmistust. Kuigi varasemaid puudujääke ei ole võimalik tagasiulatuvalt parandada, tuleb edaspidi teha kõik, et noorte teadlikkus ja valmisolek kasvaksid.

**Ando Kiviberg** tutvustas komisjoni esitatavat muudatusettepanekut seaduse jõustumise kohta. Ta selgitas, et algselt oli eelnõus ette nähtud jõustumise ajaks 1. jaanuar 2025. Arvestades asjaolu, et järgmised Euroopa Parlamendi valimised toimuvad 2029. aastal, on ettepanek muuta jõustumise aega ning sätestada, et seadus jõustub üldises korras, s.o kümnendal päeval pärast selle avaldamist Riigi Teatajas. Ta küsis, kas muudatusettepanekut nr 1 muudatusettepanekute loetelu kavandis on vaja hääletada või on kõik sellega nõus. Komisjoni liikmed nõustusid muudatusettepanekuga. Muudatusettepanekute loetelu kavandi muudatusettepanek nr 1:

### **1. Jätta eelnõust välja § 2.**

Väljajäetav tekst:

### **§ 2. Seaduse jõustumine**

Käesolev seadus jõustub 2025. aasta 1. jaanuaril.

### **Põhiseaduskomisjon**

Juhtivkomisjon: ARVESTADA TÄIELIKULT (konsensus: Madis Kallas, Ando Kiviberg, Anastassia Kovalenko-Kõlvart, Katrin Kuusemäe, Hanah Lahe, Helir-Valdor Seeder, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Tanel Tein, Jaak Valge).

**Ando Kiviberg** pani hääletusele Jaak Valge ettepaneku, mille kohaselt tuleks enne eelnõu üle otsustamist tellida uuring, et selgitada välja Eesti ühiskonna hoiak valimisea langetamise suhtes (poolt 3: Anastassia Kovalenko-Kõlvart, Helir-Valdor Seeder, Jaak Valge; vastu 7: Madis Kallas, Ando Kiviberg, Katrin Kuusemäe, Hanah Lahe, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Tanel Tein). Ettepanek ei leidnud toetust.

**Ando Kiviberg** selgitas, et Jaak Valge ettepanek puudutas küsimust, kas eelnõu toetamine

peaks sõltuma vastava uuringu olemasolust. Arutelu ei käsitlenud seda, kas uuringut üldse tellida või mitte, vaid seda, kas eelnõu menetlemine peaks sellest sõltuma. Tema hinnangul ei ole vaja selle küsimuse taha pidama jääda ning väljendas lootust, et tema selgitus oli arusaadav.

**Helir-Valdor Seeder** täpsustas, et arutelu keskmes oli küsimus uuringu tellimisest enne eelnõu vastuvõtmist. Ta tegi ettepaneku, et kuna hääletusele pandi ettepanek tellida uuring enne otsustamist, võiks arvamusküsitluse läbi viia hoopis pärast komisjoni menetlusotsuseid.

**Pipi-Liis Siemann** märkis, et uuringu tellimise otsust ei peaks tegema kiirustades, vaid see vajab põhjalikumat arutelu. Ta tõi esile, et enne otsustamist tuleb selgelt määratleda uurimisküsimus, meetodika, sihtrühm ning uuringu läbiviija. Ta viitas varasemale arutelule riigis tellitud uuringute kohta ning sõnas, et esmalt tuleks üle vaadata olemasolevad uuringud ja andmed, mis võiksid käsitleda sarnaseid küsimusi. Alles seejärel saab otsustada, kas ja millist täiendavat uuringut on vaja. Kuigi ettepaneku võib hääletusele panna, ei pea ta põhjendatuks kohest otsust uuringu tellimise kohta.

**Jaak Valge** sõnas, et tegemist on olulise ja põhimõttelise uuringuga. Küsitluste läbiviimisel tuleks usaldada professionaalseid uuringufirmasid ning puudub vajadus kirjutada neile ette meetodikat või küsimuste sõnastust. Rahvusvaheliselt tunnustatud küsitlusettevõtted kasutavad väljakujunenud meetodikaid ning nende töö usaldusväärsuse kahtluse alla seadmine annaks negatiivse signaali ka teistele uuringutele. Ta leidis, et uuringu tellimine ei ole ajamahukas ega takista menetlust ning selle võiks tellida viivitamata. Tulemused võivad selguda juba enne eelnõu jõudmist täiskogu arutelule.

**Helir-Valdor Seeder** kommenteeris, et Pipi-Liis Siemanni esitatud küsimused olid asjakohased, kuid avaldas üllatust, et enne nendele vastuste saamist oldi juba valmis ettepaneku vastu hääletama. Tema hinnangul oleks olnud mõistlik esmalt vastused ära oodata ning alles seejärel kujundada seisukoht ja otsustada hääletuse üle.

**Pipi-Liis Siemann** täpsustas, et ta ei olnud oma hääletusotsust veel lõplikult kujundanud ning toetas ettepaneku hääletusele panemist. Ta märkis, et enne uuringu tellimist tuleks siiski selgelt sõnastada uurimisküsimus, kuna üldine küsimus ühiskonna valmisoleku kohta ei pruugi olla piisavalt täpne. Kuigi uuringufirmadele ei ole vaja kogu meetodikat ette kirjutada, peaks tellija pool siiski määratlema selgema lähtekoha. Samuti juhtis ta tähelepanu sellele, et riigis on juba tellitud suur hulk uuringuid ning enne uue tellimist tuleks hinnata olemasolevaid andmeid ja nende kasutamist.

**Ando Kiviberg** pani hääletusele Helir-Valdor Seederi ettepaneku, mille kohaselt tuleks tellida hiljem uuring, et selgitada välja Eesti ühiskonna hoiak valimisea langetamise suhtes (poolt 3: Anastassia Kovalenko-Kõlvart, Helir-Valdor Seeder, Jaak Valge; vastu 6: Madis Kallas, Katrin Kuusemäe, Hanah Lahe, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Tanel Tein; erapooletu 1: Ando Kiviberg). Ettepanek ei leidnud toetust.

**Ando Kiviberg** tegi ettepaneku teha menetlusotsused.

#### **Otsustati:**

**4.1.** Teha ettepanek võtta eelnõu täiskogu päevakorda 17.06.2026 (konsensus: Madis Kallas,

Ando Kiviberg, Anastassia Kovalenko-Kõlvart, Katrin Kuusemäe, Hanah Lahe, Helir-Valdor Seeder, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Tanel Tein, Jaak Valge).

**4.2.** Määrata juhtivkomisjoni esindajaks põhiseaduskomisjoni liige Pipi-Liis Siemann (konsensus: Madis Kallas, Ando Kiviberg, Anastassia Kovalenko-Kõlvart, Katrin Kuusemäe, Hanah Lahe, Helir-Valdor Seeder, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Tanel Tein, Jaak Valge).

**4.3.** Teha ettepanek teine lugemine lõpetada (poolt 7: Madis Kallas, Ando Kiviberg, Katrin Kuusemäe, Hanah Lahe, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Tanel Tein; vastu 3: Anastassia Kovalenko-Kõlvart, Helir-Valdor Seeder, Jaak Valge).

## **5. Info ja muud küsimused**

Infot ja muid küsimusi ei olnud.

(allkirjastatud digitaalselt)  
Ando Kiviberg  
juhataja

(allkirjastatud digitaalselt)  
Markus Veia  
protokollija